

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. д-р Иванка Василева Асенова**

на докторска дисертация на тема „СОЦИАЛНИ НАГЛАСИ КЪМ УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ И УЧЕНИЦИ МИГРАНТИ”

за придобиване на образователна и научна степен “доктор” в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2 Психология; по научна специалност „Възrastова и педагогическа психология“

Автор на дисертационния труд: **Ставрула-Вера Стрихну** – редовен докторант към катедра „Психология” при Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски”, с научен ръководител **проф. д-р Людмил Кръстев**

Рецензията е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Рецензирането на материалите е съгласно заповед № 2545/24.11.2020 на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски” за назначаване на научното жури.

Докторантката Ставрула-Вера Стрихну е представила всички необходими документи, изисквани за процедурата за защитата на дисертационния труд.

I. ДАННИ ЗА КАНДИДАТА

Ставрула-Вера Стрихну завършва обучение в бакалавърска програма „Науки за предучилищно образование и образователно планиране“ в Егейски университет, Родос, Гърция през 2013 г. През 2016 г. придобива магистърска степен по Специална педагогика в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, а през 2018г. придобива магистърска степен по Интеркултурно образование в Югозападен университет „Неофит Рилски“. На 02.02.2017 г. със заповед на Ректора на Югозападен университет „Неофит Рилски“ е зачислена за редовно обучение в докторска програма по Възrastова и Педагогическа психология в катедра Психология. След успешно обучение е отчислена на 15.09. 2020г с право на защита. Процедурата по защитата на Ставрула-Вера Стрихну е открита в редовния срок, в рамките на една година след отчисляването ѝ.

II. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представената за рецензия докторска дисертация е в обем от 234 стр., включително приложения и списък на използваната литература. В основния текст на дисертацията са включени 43 фигури и 14 таблици. Съдържанието е разпределено в Уводна част, Въведение, четири глави, заключение, приноси, литература и приложения, както следва:

- Уводна част – 20 страници. Включва благодарности (1 стр.), резюме на английски и български на дисертационния труд (по 3 стр.), съдържание на ръкописа (3 стр.), списък на заглавията на фигурите (5 стр.) и списък на заглавията на таблиците (2 стр.)

- Увод – 3 страници. В тази глава докторантката представя изследвания проблем и обуславя неговата актуалност, посочва целта на изследването и накратко описва структурата на ръкописа.

- Глава първа – 49 страници. Представя теоретичната част на дисертационния труд. Тук е направен преглед на релевантната литература по проблема за сходствата и различията между учениците със СОП и учениците имигранти, и по проблема за социалните нагласи към тези две категории ученици.

- Глава втора – 21 страници. Представя изследователската методология: цел, задачи, хипотези, методи и процедура на изследването, и характеристика на изследвания контингент.

- Глава трета – 60 страници. Представя резултатите от статистическия анализ на получените емпирични данни.

- Глава четвърта – 12 страници. Представя обобщения и интерпретативен анализ на резултатите от проведеното изследване и тяхното (не)съгласуване с резултатите от подобни предходни проучвания.

- Заключение – 4 страници.

- Приноси – 2 страници.

- Литература – 24 страници. Приложен е списък на 226 литературни източника.

- Приложения – 40 страници. Включва 6 приложения.

Като цяло, дисертацията е структурирана правилно.

III. ОЦЕНКА НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. *Актуалност на темата*

Представеният от Ставрула-Вера Стрихну дисертационен труд е посветен на проучването на нагласите на гръцката общественост към учениците със специални образователни потребности и учениците имигранти. Темата е актуална и значима за съвременното ни, предвид налагащата се в световен мащаб тенденция на приобщаващо образование на децата със специални образователни потребности и засилените миграционни процеси в страните в Европа и свързаните с тях проблеми.

2. *Теоретични основи, цели, задачи и хипотези на изследването*

Теоретичната обосновка на изследването е последователно и подробно разгърната в първа глава на дисертационния труд. Разглежда се съвременното дефиниране на категорията деца с обучителни трудности, видовете обучителни трудности и тяхната характеристика, съвременните тенденции в образованието и обучението на тези деца, с акцент върху ситуацията в Гърция. По аналогичен начин се проследяват психологичните особености на учениците имигранти, трудностите в тяхното обучение, както и политиките за образованието им конкретно в гръцката образователна система. Специално внимание е отделено на резултатите от по-рано проведени изследвания на социалните нагласи към двете категории ученици – имигранти и със СОП, с акцент върху сходствата и различията в тези нагласи. Текстът на първа глава показва, че докторантката добре познава същността на изследвания проблем.

Глава втора разглежда постановката и дизайна на проведеното изследване. Целта и задачите на изследването са формулирани ясно и конкретно. Проучват се и се сравняват нагласите на 6 групи представители на различни социални извадки към две категории деца – със СОП и имигранти. В допълнение, само в две от извадките, а именно родителите на деца имигранти и възрастните със СОП, се изследват и вътрегруповите индивидуални различия в нагласите, обусловени от различни демографски фактори: за първата извадка това са факторите пол и възраст, а за втората – пол, възраст, образование, местоживеене и вид на СОП. При останалите четири извадки – учители, родители на деца със СОП, възрастни имигранти и местни възрастни без увреждания, значението на тези фактори не е проучено.

Издигнати са 3 изследователски хипотези. Те са точно формулирани като са описани и основанията за тяхното издигане. Описанието на втора хипотеза, обаче е

твърде обширно и тромаво (обхваща цяла страница) и трябва да бъде съкратено и оптимизирано.

Като изследователски инструмент Ставрула-Вера Стрихну е избрала да използва собствено създадени въпросници, които да апробира чрез настоящото изследване. Въпросниците са 6, като всеки от тях е предназначен за точно определена група участници. Докторантката заявява, че конструирането им е съобразено със спецификата на целевата група. Всички айтеми са въпроси от затворен тип. И в шестте въпросника айтемите са организирани в три части: (1) демографски данни, (2) нагласи към ученици имигранти, и (3) нагласи към ученици със специални образователни потребности.

В изследването са обхванати 900 участника, разпределени в 6 равни по численост групи (по 150): (1) учители, (2) родители на деца имигранти, (3) родители на деца със специални образователни потребности, (4) родители на типично развиващи се деца, (5) възрастни имигранти, които са се обучавали в гръцки училища, (6) възрастни със специални образователни потребности. На всяка таргет група е направена подробна характеристика като абсолютно ненужно, всяка променлива от тази характеристика е онагледена с огромна по размер диаграма, обхващаща поне половин страница.

За обработка и анализ на получените емпирични данни са използвани адекватни статистически методи.

Трета глава представя резултатите от собствените проучвания. Последователно се описват резултатите, очертаващи патерна на нагласите към двете категории ученици на всяка изследвана група, а за групата на родителите на деца имигранти и групата на групата на възрастни със СОП – и резултатите, информиращи за влиянието на определени демографски фактори върху изследваните социални нагласи. В края на главата кратко, основно в табличен вид и по тази причина недостатъчно ясно, се представят резултатите от хи-квадрат анализ, приложен към отговори на сходни твърдения, присъстващи в два или повече от въпросниците, с цел междугрупово сравняване на нагласите към деца със СОП и деца имигранти. Текстово не е описано кои изследвани групи се сравняват и в какво се изразява установената междугрупова разлика/сходство – четецът сам трябва да се ориентира по информацията в таблиците.

В последната четвърта глава, озаглавена „Дискусия“ докторантката предлага обобщен систематизиран анализ на получените резултати, прави опит да ги обясни и съпостави с резултатите от по-рано проведени подобни изследвания, което определено обогатява интерпретацията им. Също прави изводи дали се потвърждава всяка

отиздигнатите хипотези. похвално е, че са посочени ограничения на изследването и са отправени препоръки за бъдещи подобни изследвания.

Следва „Заключение“, в което са компилирани общи разсъждения от релевантната на темата на дисертацията научна литература със сбито, обобщено представяне на най-важните резултати от проведеното дисертационно изследване.

Изложението на дисертацията завършва с подглава „Научни приноси“, в която обаче вместо да се представи описанието на такива, отново се аргументира актуалността на проведеното изследване и неговите ограничения.

3. Оценка на приносите

Като значими могат да бъдат отбелязани следните научно-приложни приноси от проведеното изследване:

- Направен е опит за апробиране на въпросници за изследване на социалните нагласи на различни социални групи на гръцкото общество към ученици със СОП и ученици имигранти;

- Емпирично потвърдено е влиянието, което принадлежността към различни социални групи на гръцкото общество оказва върху нагласите към ученици със СОП и ученици имигранти;

- Емпирично потвърдено е влиянието, което факторите пол и възраст оказват върху нагласите на родителите на деца имигранти към учениците със СОП и учениците имигранти.

- Емпирично потвърдено е влиянието, което факторите пол, възраст, образование и местоживеење оказват върху нагласите на възрастните със СОП към учениците със СОП и учениците имигранти.

Представените в изследването научни резултати могат да бъдат успешно бъдещо приложени в практиката с цел оптимизиране на интегрирането на деца имигранти и деца със СОП не само в Гръцката образователна система, но и в образователните системи и на други страни.

IV. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ, ВЪПРОСИ И ПРЕПОРЪКИ

В дисертацията са допуснати грешки и неточности, които са отбелязани в следните критични бележки.

Допуснати са сериозни технически грешки при оформянето на ръкописа: отстояния, разрядка не отговарят на изискванията; празни места в текста; структурата и

оформлението на таблиците не отговарят на изискванията, а текста в тях е с трудно разбираеми и с неправилни съкращения; в края на резюмето на английски има озадачаващ със съдържанието си текст (Strychnou, Stavroula-Vera (M.S., СУ "Св. Климент Охридски"; Дипломна работа на проф. Lyudmil Krastev).

В текста на втора глава присъства излишно подробно описание на приложените статистически методи и процедури.

Създава се впечатлението, че „мигранти“ и „имигранти“ се използват като синоними. Тъй като явно се касае за изследване на имигранти в Гърция, добре е навсякъде в текста, а също и в заглавието, „мигранти“ да се замени с „имигранти“.

Не става ясно по какъв начин докторантката достига до формулирането на айтемите във въпросниците, които използва като изследователски метод в проучването си.

Не става ясно по какъв начин са набрани участниците в изследването.

Шаблица 3 (стр. 60) е озаглавена неточно.

Текстът в „Дискусия“ и „Заключение“ в голямата си част тематично се препокрива. Необходимо е в отделна подглава да се обособят и изводите като също се формулират декларативно. На практика липсват формулирани приноси.

Най-сериозната ми забележка касае твърде оскъдната информацията относно процедурата по апробирането на въпросниците с които се събират емпиричните данни. От текста (както в описанието на използваните инструменти, така и в анализа на резултатите) не става ясно и не се посочват резултати от статистически процедури необходими за тяхното валидиране и апробиране, а това е абсолютно необходимо. Докторантката посочва коефициентът за вътрешна съгласуваност (Алфа на Кронбах) за отделните анкети, но би било добре да се допълнят поне коефициенти на корелация между отделните айтеми. Липсва проверка на структурата чрез факторен анализ по метода на главните компоненти, следователно и стойностите за съответстващия индекс на Кайзер-Майер-Олкин (КМО) и показателят на теста на Бартлет за сферичност на корелационния облак, измерване на вътрешна консистентност по метода тест-ретест и др.

Заключение

В заключение ще обобщя, че Ставула-Вера Стрихну е представила обемно изследване върху актуалния за гръцкото общество проблем за социалните нагласи на представители на различни социални извадки към ученици със СОП и ученици имигранти, резултатите от което имат явна практическа приложимост. Налице са

грешки, непълноти и неточности, но те не омаловажават стойността на дисертационната разработка и проведеното проучване.

Давам своята положителна оценка за дисертационния труд на Ставрула-Вера Стрихну и ще гласувам положително да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология.

01.12. 2020

Благоевград

Рецензент:

/проф. д-р Иванка Асенова/

Твърде оскъдна е информацията относно процедурата по апробирането на въпросниците с които се събират емпиричните данни. С едно изречение, в края на всяка подглава, представяща резултатите на конкретната извадка участници, с едно изречение само е упомената стойността на алфа на Кронбах за целия въпросник, което е абсолютно недостатъчно.

Би трябвало да бъдат посочени данни за психометричните характеристики на използваните методики – най-малкото данни за тяхната надеждност.